

DOSTOJANSTVO ČOVJEKA U Ps 8

Primljeno:
3. 11. 2009.

Izvorni
znanstveni rad

ARKADIUS KRASICKI

Novi studentski dom
Crveni paviljon, soba 125
P. Svačića 1c, 31000 Osijek

UDK
223.2.06

Sažetak

U radu se obrađuje Psalam 8, jedan od najpoznatijih biblijskih tekstova, koji slavi dostojanstvo čovjeka. U prvom dijelu autor se kritički osvrće na nejasnoće prijevoda pojedinih dijelova teksta, a zatim razmatra njegovu literarnu vrstu, ustroj i vrijeme nastanka. Prema ustroju pjesme Ps 8 podijeljen je na dva dijela s pitanjem Što je čovjek?, koje se nalazi u sredini. Prema zazivu 'adonenū, što znači »gospodaru naš«, smatra se da je Ps 8 nastao u vrijeme sužanjstva, u perzijsko vrijeme ili još kasnije.

U drugom dijelu razmatraju se egzegetska tumačenja uloge Božjeg Imena po kojem Bog prenosi moć svom narodu. Egzegetska interpretacija 3. r. pokazuje da Bog svojom otkriva iz usta djece i dojenčadi. Egzegeza 4. r. dovodi do središnjeg pitanja psalma: mäh-'enōš?, koje se nalazi u 5. retku. Egzegeza toga retka odgovara na pitanje odakle čovjeku dolazi njegova veličina i dostojanstvo, a egzegeza redaka 6-9 pokazuje da veličina čovjeka izrasta na temelju bogolikosti i upozorava da čovjek nikako ne smije zaboraviti da će zauvijek biti samo stvorenje.

U trećem je dijelu obrađena egzegetsko-teološka misao pape Ivana Pavla II. U njegovom tumačenju ističu se četiri ključne slike. Prvo, kao ustroj psalma navodi se himna u kojoj se slavi čovjek, malo stvorenje. Himna počinje i završava antifonom. Drugo, naglašava se beskrajnost horizonta i slika zvjezdane noći kojom se ponajprije slavi Gospodin čiju hvalu pjevaju nebesa, ali i dječja usta na propast Božjih neprijatelja (r. 3). Treće, naglasak tumačenja je na vlasti koju je čovjek dobio od Boga kao pomoćni kralj kojemu sve podloži, vlast koja je zaista dar od Boga. I na kraju, u četvrtoj slici Ivan Pavao II. uspoređuje bit čovjeka – luda tiranina koji ponižava svoje bližnje – s božanskom naravi Isusa Krista koji se sam poslužuje i posvećuje drugima i sve nas poziva da sagledavamo stvorenja u duhu ljubavi, a ne dominacije. Obrada Psalma 8 završava zaključkom u kojem je sažet osvrt na interpretirani sadržaj rada.

Ključne riječi: Bog, čovjek, Božja slika, psalam

0. UVOD

Psalam 8 jedan je od najpoznatijih biblijskih tekstova. Daje odgovor na pitanje što je čovjek. Zapravo, pjeva ljepotu stva-

ranja i veličinu Stvoritelja s gledišta čovječjeg dostojanstva kao najvjernijeg odraza bogolikosti. Čovjek je vrhunac stvaranja, stvoren na Božju sliku, malo manji

od anđela (hebrejski prijevod od Boga), okrunjen hvalom kako bi upravljao svijetom. S jedne je strane krhak i ograničen, s druge pak uzdignut iznad svega stvořenoga. Psalam slavi Boga Stvoritelja za djelo njegova stvaranja.

U prvom dijelu našeg egzegetsko-teološkog razmatranja Psalma 8 obratit ćemo pozornost na literarnu obradu psalma, a u drugom dijelu prijeći ćemo na egzegezu teksta i završiti s teološkim promišljanjem Ivana Pavla II. o dostojanstvu čovjeka.

1. LITERARNA ANALIZA

Ponajprije želimo istaknuti problem prijevoda nekih spornih mjesta u tekstu. Ona zapravo uvode u tekst nejasnoće i određenu dozu nepredviđenih poteškoća vezanih uz prijevod. Takva situacija upućuje na mogućnost dobivanja različitih prijevoda ili pak na izostavljanje pojedinih dijelova teksta. Sporna smo mjesta istaknuli kako bi se uočio višestruki način prevođenja tekstova.

1.1. Kritika prijevoda teksta

1. Zborovodi. Po napjevu »Tijesci«. Psalam. Davidov.
2. Jahve, Gospode naš, divno je ime tvoje po svoj zemlji, veličanstvom nebo natkriljuješ! (*Želim pjevati/služiti veličanstvu tvomu na nebesima* – prijevod B. Lujčić¹)
3. U ustima djece i dojenčadi hvalu si spremio protiv neprijatelja, da postidiš mrzitelja, zlotvora. (*Iz usta djece i dojenčadi postavljajš bedem protiv protivnika svojih* – prijevod B. Lujčić)
4. Gledam ti nebesa, djelo prstiju tvojih, mjesec i zvijezde što ih učvrsti –
5. pa što je čovjek da ga se spominješ, sin čovječji te ga pohodiš? (*Što je onda čovjek da ga se sječaš, potomak Adamov da za njega skrbiš* – prijevod. B. Lujčić)

6. Ti ga učini malo manjim od Boga, slavom i sjajem njega okruni.
7. Vlast mu dade nad djelima ruku svojih, njemu pod noge sve podloži:
8. ovce i svakolika goveda, i zvijeri poljske k tome,
9. ptice nebeske i ribe morske, i što god prolazi stazama morskim.
10. Jahve, Gospode naš, divno je ime tvoje po svoj zemlji!²

Prema C. Westermannu, značenje glazbenog usmjerenja riječi *'al haggittit* u naslovu osmoga psalma nije dobro poznato.³ No poseban problem kritike teksta, na koji upozorava B. Lujčić, čine rr. 2 i 3, koji zbog nejasnoće prijevoda potiču prevoditelje da traže najprimjerenija rješenja za razumijevanje teksta. U nekim prijevodi-ma dio retka 2 je jednostavno izostavljen. Ponajprije valja upozoriti na poteškoću prijevoda veznika *'ašer* i na glagolski oblik *tenāh*. Svakako, teško bi bilo prevesti veznik *'ašer* bez glagolskog oblika *tenāh* (imperativ *ntn* – dati).⁴ LXX također različito tumači ovaj dio. Predlaže da bi ga trebalo prevesti kao *'ašer *niah*, no Vulgata ostaje uz *'ašer natattah* (razlika u prijevodu: koje je dano ili koje daje).⁵ Stoga su predlagane

¹ Prijedlog se nalazi u: »Bogoslovska smotra« 74 (2004)3, str. 597. – Izostavljeni dio prijevoda!

² Prijevod teksta iz *Biblije Starog i Novog zavjeta* (ur. B. DUDA i J. KAŠTELAN), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

³ Usp. C. WESTERMANN, *The Living Psalms* (engl. prijevod), Edinburgh, 1989, str. 261.

⁴ Usp. B. LUJČIĆ, *Osnovno biblijsko pitanje: Što je čovjek?*, u: »Bogoslovska smotra« 74(2004)3, str. 598.

⁵ Usp. ST. LACH, *Psalms 8*, Poznan, 1990, str. 124. Poljski prijevod teksta *Biblija Tysiaclecia* (Poznan, 1986) zadržao je redak 2b, ali u prijevodu Vulgate (...*koji si uzdigao svoje veličanstvo nad nebesa*). Francusko ekumensko izdanje *La Bible oecuménique* (Paris, 1988) ostaje uz svoj prijevod: *Mieux que les cieus, elle chante ta splendeur* (ljepše no nebesa koja pjevaju tvoje veličanstvo). No komentator teksta taj dio ipak definira kao nejasan.

različite mogućnosti, kako u pogledu samoglasnika, tako i u pogledu suglasnika. Jedna od mogućnosti čitanja bila bi da se *tenah* uzme kao emfatički imperativ glagola *tnh*, što bi značilo: *ponoviti* ili *pjevati* (usp. Su 5,11 i 11,4). Tada bi, prema B. Lujicu, stih glasio: *Pjevaj hvalu njegovu veličanstvu na nebesima*. Moguće je, s druge pak strane, čvrsto ustrajati uz glagol *tnh*, ali ga čitati 'atteneh, pa bi se tada moglo prevesti: *Pjevat ću* ili *želim pjevati o tvome veličanstvu na nebesima*. U takvom sklopu preostaje još jedna inačica prijevoda veznika 'ašer koja bi se mogla objediniti s glagolskim oblikom 'atteneh. Cjelina izraza poprima oblik 'ašartannah, što bi se moglo prevesti na sljedeći način: *Želio bih služiti (klanjati se) tvome veličanstvu na nebesima*.⁶

Drugo mjesto u Ps 8 koje ćemo izložiti kritici je treći redak o *djeci i dojenčadi*. Neki egzegeti povezuju ga s prethodnim slučajem. Riječ je o rečenici 'ólelim vejoneqim, ali prema B. Lujicu »u pitanju je težak problem kako povezati tu sintagmu s onim što slijedi: *jisadtā 'óz* ili je ipak treba vezivati uz ono što joj prethodi.«⁷ Većina je prevoditelja izraz 'óz prihvatila kao snagu, moć, jačinu, utvrdu – bedem⁸, te se stoga odlučila za sinonimna značenja: *slava, hvala, priznanje*. Zato neki autori prvi dio ovoga stiha prevode kao: »mucajući kao dječak i dojenče!«, a drugi dio bi, prema tome, glasio: »Postavio si temelj bedemu zbog svojih neprijatelja« ili pak »Postavio si bedem protiv neprijatelja svojih« (G. Ravasi)⁹. No premda tekst Ps 8 zadaje neriješene poteškoće vezane uz rr. 2 i 3, razlika u značenju ipak je neznatna te ne utječe previše na promjenu sadržaja.¹⁰ A sva nastojanja na točnom prijevodu nisu uspjela.¹¹

Treća poteškoća u tekstu, koju ističe B. Lujic, nije toliko značajna. Riječ je o sintagmi: *ūben-ādām (sin čovječji)*. Lj. Rup-

čić u *Novom zavjetu i Psalmima* (Mostar, 2000) predlaže *sin Adamov*, no u uporabi je još i riječ 'enoš. Koja je dakle razlika između *ūben-ādām* i 'enoš? Služeći se spomenutim objašnjenjem u navedenom radu B. Lujica (prema autorima F. Maassu, G. Ravasiu i L. A. Schökelu), odgovaramo na to pitanje. 'Enoš znači slabo, ograničeno, nesavršeno biće, dok bi se 'ādām moglo prevesti više kao pripadnost ljudskom rodu. Stoga nam valja, po preporuci B. Lujica, tražiti mogućnosti kako bismo i u prijevodu to dvoje razlikovali. Zato prvu riječ možemo prevesti kao *čovjek* – slabo i grešno biće, a drugu ostaviti kao *potomak Adamov*, čime se ističe oznaka čovjeka kao pripadnika ljudskog roda.¹²

1.2. Literarna vrsta, ustroj, vrijeme nastanka Ps 8

Psalam 8 ubraja se općenito u skupinu himana. Jedino ga je H. Graf Reventlov pokušao uvrstiti u zahvalne psalme. No nije to posve tipičan himan jer u uvodu potiče na hvaljenje Jahve. U samoj osnovi psalma nedostaju značajne sintakse motivacije *Jci* ili 'ašer.¹³ J. S. Kselmann prepoznaje ipak Ps 8 kao pohvalni himan Jahvi, koji je Stvoritelj.¹⁴ »S obzirom na sam oblik psalma postoji opće slaganje među autorima, pa bi se Psalam 8 mogao, bez dvojbe, ubrojiti u skupinu hvalospjeva pojedinca.«¹⁵

⁶ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 598.

⁷ *Isto*, str. 598.

⁸ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

⁹ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 599.

¹⁰ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

¹¹ Usp. J. S. KSELMANN – M. BARRÉ, *The Psalms u: The New Jerome Biblical Commentary*, str. 488.

¹² Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 600.

¹³ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

¹⁴ Usp. J. S. KSELMANN – M. BARRÉ, *nav. dj.*, str. 448.

¹⁵ B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 600.

Ps 8 počinje pitanjem *māh* (što, kako), upućenim Jahvi. Ta riječ se pojavljuje u 2, u 5. i u 10. retku. Smatra se ključnim izrazom koji Ps 8 dijeli na dva dijela (r. 2-4 i 5-10)¹⁶, pa ga stoga, prema mišljenju C. Tomića, možemo podijeliti u dvije kitice: *veličina Boga i dostojanstvo čovjeka*¹⁷. J. S. Kselmann ipak predlaže drugi naziv za dvije kitice: (rr. 2-3) *Slava Gospodnja* i (rr. 4-9) *Čovještvo – nadglednik stvorenog*.¹⁸ U prvom se dijelu govori o veličini Boga, koji se ukazuje na nebesima. U drugom je dijelu riječ o veličini Boga, koja se pokazuje u veličini čovjeka. Pjesnik se ponajprije služi općim nacrtom, koji kasnije popunjava pojedinostima punim života. Metrika psalma nije jednaka. U tri retka (2, 4, 10) pojavljuju se slogovi 4+4, u dva (3, 9) 4+3, u tri (5, 6, 8) 3+3, a samo u jednome (7) 3+4.¹⁹

Psalam 8 je okrunjen inkluzijom (refren – rr. 2a i 10). Inkluzija upućuje na realnu mogućnost da je psalam bio u liturgijskoj uporabi, iako to nije dokaz. Što se tiče samog ustroja psalma, s B. Lujićem želimo primijetiti da je u središtu psalma pitanje: *māh – 'enōš* (što je čovjek?). Ovo se pitanje postavlja imajući na umu veličinu Boga i malenost čovjeka, ali i veličinu čovjeka koji upravlja svijetom i skrbi za nj, očito po Božjem naumu.²⁰

Prema B. Lujiću ustroj psalma može se gledati kao splet hijastičkih elemenata koji se ponavljaju u određenom ritmu. R. 2a inkluzija: pohvala Imenu; reci 2b-5: svemir – čovjek; reci 6-9: čovjek – svemir; redak 10 inkluzija: pohvala Imena.²¹

Psalam 8 se pripisuje Davidu, ali je očito da je nastao znatno kasnije. Na to upućuju povezanost s Post 1 i mudrosnom literaturom kao i tematika i rječnik psalma. Postavlja se ipak pitanje: je li napisan prije ili poslije Jobove knjige? Teško je definirati je li r. 5 ovisan o Job 7,17 ili obrnu-

to. Teološke inklinacije koje Ps 8 približavaju Iz 40,28; 45,18 i Ps 104 kao i formalni okvir ukazuju na datum postanja poslije sužanjstva.²² Zapravo sam zaziv u obliku riječi *'adonenū* (gospodaru naš), koja je tipična za vrijeme sužanjstva, dovodi psalam u vezu s perzijskim ili još kasnijim vremenom.²³

U ovom smo odjeljku ukazali na probleme literarne analize teksta Ps 8. Iduća etapa našeg razmišljanja bit će egzegetska analiza pojedinih redaka i dijelova.

2. EGZEGETSKA ANALIZA

Kao što smo pokazali u prethodnom odjeljku, ustroj Ps 8 uokviren je dvostrukom inkluzijom (usp. rr. 2a i 10) u kojoj pjesnik izriče hvalu Gospodnjeg Imena, koje u sebi sadrži sakramentalnu, Božju stvarnost.²⁴ Dakle, Ps 8 počinje i završava poklikom Jahvi, kojeg okupljeni u Hramu zovu *'adōnēnū* (naš Gospodaru ili Gospode naš). Ovaj je naziv rijedak te se pojavljuje još u Ps 135,5 i 146,5 te dvaput u Neh 8,1 i 10,30. Na Istoku su taj naziv koristili u govorima upućenim svom gospodaru (1 Kr 1,11.43.47).²⁵ *'Adōnēnū* koriste Izraelci kao naslov za Jahvu Kralja i Gospodara Izraela.²⁶ Po tome možemo zaključiti da se u Ps 8 ne radi prvenstveno o slavi stvorenja, nego o slavi Izraelova gospodara, koji je zapravo Gospodar svega stvo-

¹⁶ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

¹⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Psalmi*, Zagreb, 1986, str. 70.

¹⁸ Usp. J. S. KSELMANN – M. BARRÉ, *nav. dj.*, str. 448.

¹⁹ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

²⁰ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 601.

²¹ Usp. *isto*, str. 601.

²² Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

²³ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 600.

²⁴ Usp. J. S. KSELMANN – M. BARRÉ, *nav. dj.*, str. 448.

²⁵ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

²⁶ Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 71.

renja.²⁷ Dakle, Jahve je Stvoritelj svijeta kojeg hvali Ps 8. On je vladar čitavoga svijeta te ima veliko ime (*šēm*). U Bibliji Ime se poistovjećuje sa samim Bogom zbog kojega se istiniti Bog razlikuje od lažnih bogova. Kroz svoje Ime prenosi moć svom narodu.²⁸ Ime znači uzvišenost, bit, božansku osobu.²⁹ Stoga psalmist tvrdi da je to Ime veliko po svoj zemlji (*kol-hā 'āres*), zato što je cijela zemlja djelo Imena, odnosno Jahve. Veličina Božjeg Imena obuhvaća i svemir (*hōdekā 'l-haššāmājim*), a onda dolazi i do spomenutoga središnjeg pitanja *māh – 'enōš*. Prema B. Lujiću, u čovjeku Bog pokazuje svoju najveću moć na posve osobit način: kao stalnu skrb (*zqr*) i sjećanje (*pqd*).³⁰

Stoga možemo reći da kroz pohvale Božjeg Imena dolazimo do pohvale Boga (Ime=Bog), koji je uvijek prisutan u svojem stvorenju. Inkluzija na početku i na kraju pokazateljem je da je psalam mogao biti korišten za vrijeme hramske liturgije, ali nije isključeno da je to molitva/meditacija pojedinca³¹, što bi potvrđivao i Lujićev prijevod: želim pjevati/služiti veličanstvu tvomu na nebesima.

Redak 3 je težak redak i s obzirom na prijevod, ali i na sadržaj. Posvuda je Ime Božje zapisano, svemir pjeva slavu njegova Imena. Ali to se najljepkije otkriva u ustima djece i dojenčadi jer, kao što komentira Gunkel, Bog sva svoja velika djela izvodi pomoću neznačajnih sredstava kako bi pokazao svoju veliku moć (usp. 1 Kor 1,27).³² Neki komentatori prevode taj redak kao »Hvala si spremio«, neki pak »grad utvrđen, bedem – protiv neprijatelja«. Još jedna skupina komentatora zapravo povezuje ta dva prijedloga u jedan: »Iz hvale koja izvire iz usta djece i dojenčadi, Jahve gradi bedem, trajnu moć, usmjerenu protiv njegovih neprijatelja.«³³ Neprijatelji će biti pobijeni bljeskom Božjeg veličanstva (usp. Ps 97,

3.4). U Ps 8 put do uništenja neprijatelja vodi preko djece, koja će brže nego odrasli primijetiti taj bljesak.³⁴ No ipak postoje neprijatelji, mrzitelji i zlotvori kojima ta objava Božje slave ne kazuje ništa. Željeli bi otetu Bogu čast i dostojanstvo, no postidju ih glasovi djece i dojenčadi koji ipak shvaćaju Božja djela i hvale ih. Zapravo, Bog djeluje preko malenih i neuglednih kako bi postidio svoje neprijatelje.³⁵

R. 4 ukazuje na to da stvaranje nije neki daleki ili prošli čin. Bog je stalno prisutan među svojim stvorenjem, stalno je na djelu. Iz toga se rađa divljenje i oduševljenje svemirrom.³⁶ Pjesnik zapravo prepoznaje Božje djelo koje izlazi ispod Božjih prstiju.³⁷ Tu se spominju nebesa, mjesec i zvijezde. Time pjesnik želi naglasiti da su i te pojave stvaralačko djelo samoga Boga koje stoji u službi Bogu i čovjeku. No nije to ipak središnja točka, psalmist se približava glavnom pitanju, a ujedno i čuđenju – *māh-'enōš*?³⁸

R. 5 – prema dostupnim obradama Ps 8, ovaj redak najpodrobnije tumači B. Lujić. Stoga ćemo se u našim razmišljanjima poslužiti prvenstveno njegovim tumačenjem. Pitanje *Što je čovjek?* zaista čini okosnicu cijeloga psalma. Nije tu riječ o pukome znanstvenom pitanju, nego o subjektivnom čuđenju utemeljenom na svakidašnjemu životnom iskustvu: čovjek je doista malen i beznačajan i u okvirima zemlje, a

²⁷ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 603.

²⁸ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

²⁹ Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 71.

³⁰ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 604.

³¹ Usp. C. WESTERMANN, *nav. dj.*, str. 262.

³² Usp. H. Gunkel, *Einleitung in die Psalmen*, Göttingen, 1933, str. 53.

³³ ST. LACH, *nav. dj.*, str. 124.

³⁴ Usp. *isto*, str. 124.

³⁵ Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 71.

³⁶ Usp. *isto*, str. 71.

³⁷ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

³⁸ Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 606.

kamoli u prostranstvima svemira. Pitamo dakle zajedno s B. Lujicem: Odakle mu dolazi njegova veličina i dostojanstvo? Pojam *'enōš*, kao što smo već spomenuli, označava čovječju slabost, krhkost i ograničenost. U Ps 105,13 čovjeka se pak uspoređuje s travom ili cvijetom na njivi koje vjetar odnosi u zaborav. U 5. retku, kao što smo predstavili u tekstualnom zapisu psalma, pojavljuje se i drugi naziv za čovjeka *ben-ādām*. Čovjek je i sin čovječji (potomak Adamov), sin zemlje.³⁹ Zapravo čovjek je maleno, zemaljsko biće naspram velikog svijeta u kojem postoje tragovi Božjeg stvaranja. Stoga čovjek (psalmist), kao maleno biće, kliče gospodinu *māh* – *'enōš*. Ipak to malo stvorenje (čovjek), čiju ljubav autor psalma prikazuje riječima *'enōš ili ben-ādām*, istovremeno je nešto veliko, jer Bog ga se sjeća, misli na njega – *zkr*, te ga pohađa, brine se, skrbi za njega – *pqd*.⁴⁰ Zapravo ta dva glagola izriču poseban, osobni Božji odnos prema čovjeku. Zato je taj odnos drugačiji nego prema ostalim stvorenjima. Bog je stvorio nebesa, mjesec i zvijezde, te ih učvrstio (*kūn*: učvrstiti), no jedino se čovjeka u njegovoj slabosti i ograničenosti uvijek sjeća i brine se za njega ukazujući na svoj odnos privrženosti. Po čemu je dakle ta čovječja veličina u njegovoj ipak ograničenosti i malenosti?⁴¹ Zaista, odgovor se nalazi u Post 1,26-27. I reče Bog: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci – svoj zemlji – i svim gmizavcima što puze po zemlji! Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.« Unatoč tome da je čovjek *'enōš*, ipak je *ben-ādām* i kao takvo ljudsko biće stvoren je za zajednicu s Bogom u kojoj je život dan u relaciji s Bogom i s drugima.⁴² Dakle, nastavljajući za B. Lujicem, čovjekova je veličina već dana u stvaranju i čo-

vjek je čovjek upravo zbog toga što se sam Bog za njega skrbi te ga se sjeća. Čovjek je, naime, ograničeno, grešno stvorenje (Post 3), no za njega se skrbi Stvoritelj. Čovjek je dakle stvorenje za koje se brine Bog.⁴³ Tako bi se moglo povezati stvaranje ljudskoga krhkog i ograničenog bića s Božjim spasenjskim darovima.⁴⁴

Reci od 6 do 9 ukazuju na veliko dostojanstvo Božjeg stvorenja-čovjeka kao Božje slike. Ovaj dio psalma najviše odgovara teologiji stvaralačkog opisa u svećeničkoj tradiciji iz Post 1. Veličinu i dostojanstvo ljudske osobe u stvaralačkom djelu odražavaju četiri glagola – *hsr*, *tr*, *mšl*, *šit*.

Glagol *hsr* (umanjiti, učiniti manjim), govori o čovjeku, o njegovu položaju u redu stvaranja. Čovjek je već na početku uzvišen vrlo visoko – učinio ga je malo manjim od Boga (*me'at me'elohim*). Riječ *'elohim* prevodi se kao Bog, no može ga se prevesti i kao božanska bića ili pak kao božanstva koja su bila slavljena u poganskom svijetu. Stari grčki prijevod (LXX) tu riječ prevodi kao anđeli.⁴⁵

Čovjek je dakle stvoren malo manjim od Boga, okrunjen (*tr*) slavom (*kdbd*) i čašću (*hđr*). On dakle zauzima neposredno mjesto nakon Boga i nebeskih bića, u čemu se mjeri njegova veličina i kraljevsko dostojanstvo. Slava i dostojanstvo odsjaj su slave i dostojanstva samoga Jahve. Na temelju bogolikosti, malen čovjek je zaista velik.⁴⁶ »Bez obzira na svoju malenost,

³⁹ Usp. *isto*, str. 607.

⁴⁰ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

⁴¹ Usp. B. LUJIC, *nav. dj.*, str. 607.

⁴² Usp. B. W. ANDERSON, »Mythopoeic and Theological Dimensions of Biblical Creation Faith«, u: B. W. ANDERSON (ur.), *Creation in the Old Testament*, Philadelphia, 1984, str. 7.

⁴³ Usp. B. LUJIC, *nav. dj.*, str. 607.

⁴⁴ Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 71.

⁴⁵ Usp. *isto*, str. 72.

⁴⁶ Usp. ST. LACH, *nav. dj.*, str. 125.

ograničenost i nemoćnost, čovjek je Božjim činom velikodušnosti i ljubavi postavljen visoko u područja 'elohima.'⁴⁷

Glagol *mšl* (vladati, upravljati, dati vlast) je činjenica ljudskog dostojanstva: čovjek upravlja Božjim djelima. Zapravo, on je upravitelj stvorenoga svijeta (Post 1,16-27, Mudr 9,2). No čovjek nikako ne smije zaboraviti da svoju veličinu zapravo dobiva od samoga Boga i zauvijek će biti samo stvorene.⁴⁸

Četvrti glagol *šit* (postaviti, položiti) označava ljudsko vladanje i nadgledništvo u svijetu prirode koje čovjek izvršava u suradnji s Gospodinom. Čovjek, stvoren na Božju sliku i priliku (*besalmenu kidmunitenu – selem 'elohim*) (Post 1,26), nosi u svojoj tjelesno-duhovnoj cijelosti božanske značajke. Čovjek je Božja prisutnost na zemlji i Božji predstavnik. Čovjek je biće otvoreno Apsolutnom, traži i dodiruje Boga. Zapravo, njegova je veličina u odnosu s Bogom.⁴⁹

R. 10 pjesnik završava inkluzijom: Jahve, Gospode naš, divno je ime tvoje po svoj zemlji. Inkluzija okrunjuje psalam spajajući njegove literarne i teološke misli. Što je dakle čovjek? Na to pitanje smo odgovorili u ovom odjeljku. Idući je korak u našem promišljanju egzegetsko-teološka misao pape Ivana Pavla II. na generalnoj audijenciji 26. lipnja 2002. u Vatikanu.

3. EGZEGETSKO-TEOLOŠKA DEFINICIJA PS 8 IVANA PAVLA II.

1. Himna dakle slavi čovjeka, malo stvorenje u usporedbi s neizmjernom veličinom svemira. Slavi krhku trsku, da se poslušimo metaforom Blaisea Pascala (*Mišli* br. 264), no trsku koja ipak razmišlja, koja može razumjeti stvorenje, jer je gospodarom stvorenja okrunjen slavom iz Božjih ruku (r. 6). Himna počinje i završava

antifonom: Jahve, Gospode naš, divno je ime tvoje po svoj zemlji, veličanstvom nebo natkriljuješ! (rr. 2 i 10).

2. U većem dijelu pjesme osjeća se atmosfera noći: pjesnik vidi mjesec i zvijezde na nebu. Prva je kitica (rr. 2-5) posvećena razlici između Boga, čovjeka i svemira. Pojavljuje se ponajprije Gospodin, čiju hvalu pjevaju nebesa, ali i ljudska usta. Pohvalna pjesma teče iz dječjih usta te prekida tašte riječi Božjih neprijatelja (r. 3). Oni su zapravo neprijatelji i tlačitelji, zavaravaju se da se svojim razumom i djelovanjem mogu suprotstaviti Stvoritelju (usp. Ps 14,1). Nakon toga pojavljuje se slika zvjezdane noći. U toj beskrajnosti horizonta postavlja se pitanje: Što je čovjek? (r. 5) Kao prvi odgovor pojavljuje se osjećaj ništavnosti naspram beskrajna nebesa, a pogotovo pred obličjem božanskog dostojanstva. Nebo dakle, kao što izriče pjesnik, je Tvoje, mjesec i zvijezde Ti si stvorio i za to su Tvoje djelo (r. 4). (...) Bog je s lakoćom i finoćom stvorio ta ogromna djela, koja podsjećaju na kukičanje ili skulpture, laganost s kojom harfist dira prstima strune (žice).

3. Prva je reakcija iznenađenje: kako se Bog može sjećati te se brinuti za tako krhko i beznačajno stvorenje (r. 5)? I tada se pojavljuje neočekivana misao. Učinio ga je malo manjim od anđela ili – kao što se može prevesti s hebrejskog – malo manjim od Boga (r. 8).

Sada prelazimo na drugi dio psalma (rr. 6-10). Čovjek je promatran kao kraljevski nasljednik samoga Stvoritelja. Bog ga je okrunio hvalom kao svoga pomoćnog kralja, te mu dao svu vlast: njemu pod noge sve podloži a zamjenica *sve* tiče se različitih vrsta stvorenja koje se pojavljuju u tekstu

⁴⁷ B. LUJČIĆ, *nav. dj.*, str. 608.

⁴⁸ Usp. *isto*, str. 609.

⁴⁹ Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 72.

(rr. 7-9). No ipak, u tom nadgledništvu čovjek je veoma krhak i ograničen. Tu vlast nije sam zaslužio, niti je pobijedio Boga, kao što sugerira grčki mit o Prometeju. Ta vlast je zaista dar od Boga: krhkim i često sebičnim ljudskim rukama isporučen je cijeli svijet stvorenja kako bi sačuvao harmoniju i ljepotu, kako bi ih koristio ali ne iskorištavao, kako bi otkrivao njihove tajne, te razvijao njihove mogućnosti. Prema Pastoralnoj konstituciji Drugoga vatikanskog sabora »Gaudium et spes« čovjek je stvoren na Božju sliku sposoban upoznati i voljeti svog Stvoritelja, ustanovljen od Boga gospodarom svega stvorenoga, da vlada i koristi ovaj svijet slaveći Gospodina (br. 12).

4. Nažalost, čovječju vladavinu, najavljenju u Ps 8, može krivo shvatiti i izobličiti sam čovjek, koji ju je češće nadgledavao poput luda tiranina nego mudra nadglednika. Knjiga Mudrosti upozorava na takvo ponašanje (Mudr 9,2-3). I Job se navezuje na Ps 8 kako bi nas podsjetio na ljudsku krhkost koja uopće ne zaslužuje pažnju Boga (Job 7,17-18). Povijest bilježi svako zlo koje je ljudska sloboda posijala po čitavome svijetu, uništavajući okoliš i šireći društvenu nepravdu.

Za razliku od ljudskih bića, koja ponižavaju svoje bližnje, Krist se javlja kao savršen čovjek okrunjen slavom i hvalom za muku i smrt, te je o Božjoj milosti primio smrt (Heb 2,9). Kraljuje svemirom, puneći ga mirom i ljubavlju, koji pripremaju nov svijet i novo nebo i zemlju. Zapravo, njegovu žrtvu, povezano s Ps 8, autor Poslanice Hebrejima uspoređuje s njegovom smrću za svakoga od nas. Krist nije vladar koji želi da se njemu služi, nego sam poslužuje i posvećuje se drugima (usp. Mk 10,45). Na taj način ujedinjuje u sebi ono što je na nebesima i ono što je na zemlji (usp. Ef 1,10). U tome kristološkom svjetlu Ps 8

objavljuje čitavu moć svoje poruke i nade, poziva nas da sagledavamo stvorenje u duhu ljubavi, a ne dominacije.⁵⁰

4. ZAKLJUČAK

Nakon literarne analize predstavili smo Psalam 8. Tijekom literarne analize psalma nailazimo na poteškoće u 2. i 3. retku koje su zapažane zbog prevođenja s izvornika. U 5. retku pojedini se izrazi također mogu prevesti na različite načine (*enōš* i *ben-’ādām*), što ipak ne mijenja značenja teksta nego dozvoljava širu teološku interpretaciju. Istu situaciju nalazimo i u 6. retku (*’elohim*).

U egzegetskom dijelu predstavili smo interpretaciju pojedinih redaka. Ps 8 sapinju dvije inkluzije (rr. 2 i 10). One zapravo otvaraju i završavaju himan riječima pjesnika koji izražava svoje divljenje veličinom Boga i čovjeka. Veličina Božjega Imena (*šēm*) urezana je na nebesa i u svakog čovjeka. Zahvaljujući tom Imenu, čovjek je vladar svijeta, ali pod Božjim vladanjem. U meditativnom tonu svega svemira Ps 8 odgovara na pitanje što je čovjek (*māh* – *’enōš*). To pitanje zaista dijeli himnu na dvije kitice. Jedna govori o veličini Boga u stvorenom svijetu, a druga o dostojanstvu čovjeka. Unatoč ljudskoj krhkosti i ograničenosti te grešnosti, označenoj imenom *’enōš*, psalmist pokušava odgonetnuti tajnu veličine ljudskog stvorenja (*’ādām*) u svjetlu Post 1,26-27. Zapravo, ljudsko dostojanstvo dolazi po stvaralačkom djelu. Bog se sjeća (*zqr*) i pohađa, skrbi za čovjeka (*pqd*). On ga je učinio malo manjim od Boga (*hšr me’at me’elohim*, hbr: anđela). Slavom i čašću njega okruni (*tr*). Vlast mu dade nad djelima ruku svojih (*mšl*), njemu

⁵⁰ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/audiencje/ag_26062002.html (posjećeno: 14.6.2008)

pod noge sve podloži (*šit*). Zapravo u tome se otkriva čovječja veličina i dostojanstvo, te se čovjek javlja kao Božja slika (*selem 'elohim*). U tom smislu možemo shvatiti što je čovjek da ga se Bog sjeća i brine se za nj.

Sve je to Božji dar koji je dan, ali i zadan. U teološkom definiranju Ps 8, papa Ivan Pavao II. upozorava na ljudsko nadgledništvo, odnosno vladanje ovim svijetom. On ističe da ono mora biti u suradnji s Njim i usmjereno prema slavljenju Stvoritelja. Bitan je također odnos čovjek-bližnji. Najsavršenija Božja slika je Krist.

LITERATURA

Biblijska izdanja

Biblija Starog i Novog zavjeta (urednici B. Duda i Jure Kaštelan), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

La Bible oecuménique, Paris, 1988.

Biblija Tysiaclecia, Poznan, 1986.

Stručna literatura

ANDERSON, B.W., »Mythopoeic and Theological Dimensions of Biblical Creation Faith«, u: B. W. ANDERSON (ur.), *Creation in the old Testament*, Philadelphia, 1984, str. 1-24.

GUNKEL, H., *Einleitung in die Psalmen*, Göttingen, 1933.

KSELMANN, J. S. – M. BARRÉ, »The Psalms«, u: R. E. BROWN – J. A. FITZMYER – R. E. MURPHY (ur.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Englewood Cliffs (New Jersey), 1990, str. 488.

LACH, St., *Psalms 8*, Poznan, 1990, str.124-26.

LUJIĆ, B., *Osnovno biblijsko pitanje: Što je čovjek?* u: »Bogoslovska smotra« 74(2004)3, 595-618.

TOMIĆ, C., *Psalmi*, Zagreb, 1986.

WESTERMANN, C., *The Living Psalms* (engl. prijevod), Edinburgh, 1989.